

GÖÇ VE MÜLTECİ HUKUKUNDA İNSAN ONURU KAVRAMI

Dr. Neva Ö. Öztürk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

KAPSAM VE AKIŞ

- İnsan onuru kavramı ve pozitif hukuktaki görünümü
- Göç ve mülteci hukukunun gelişimi açısından kavram
- Mülteci hukuku ekseninde koruma sorumluluğu ve insan onuru ilişkisinin uluslararası toplumdaki görünümü
- Türk hukuku açısından göç ve mülteci hukukuna ilişkin tespitler

**İNSAN ONURU
VE POZİTİF
HUKUKTAKİ
GÖRÜNÜMÜ
(ULUSLARARASI
SÖZLEŞMELER)**

- **Birleşmiş Milletler Şartı (Dibace)**
- **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**
- **BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi**
- **BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi**
- **Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesi Sözleşmesi**
- **Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi**
- **Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Sözleşmesi**
- **Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme**
- **Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme**
- **Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme**
- **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (İçtihat)**

**İNSAN ONURU
VE POZİTİF
HUKUKTAKİ
GÖRÜNÜMÜ
(ULUSLARARASI
SÖZLEŞMELER)**

Ortak Özellikler (Yaklaşım ve Yöntem)

- içkinlik
- Vazgeçilemezlik ve Devredilemezlik
- Temel değer olma (Supra-pozitif görünüm)
- Evrensellik ve eşitlik
- Akıl yürütebilme ve iradenin akla dayalı kullanımına bağlı kalmama (Çocuk Hakları Sözleşmesi, Engelli Hakları Sözleşmesi)
- Ağırlıklı olarak temel hak ve özgürlüklerin kapsamına ilişkin yorumlamada kullanılma

**İNSAN ONURU
VE POZİTİF
HUKUKTAKİ
GÖRÜNÜMÜ
(ULUSAL
DÜZENLEMELER)**

- **Dünya Anayasalarının büyük bir çoğunluğu ‘insan onuru’ kavramına yer vermiştir.**
- **Bazıları sadece giriş kısmında, bazıları özel bir düzenleme ile bazıları ise temel hak ve özgürlüklere ilişkin düzenlemeler içerisinde**
- **Yer verme özelliğinin fonksiyonu belirlemesi: Bir hak, bir değer, bir ilke...**
- **Ortak nitelik: eşitlik, vazgeçilmez devredilmez nitelik,**
- **Öne çıkan içerik: Bir amaç için araç olarak kullanılmama, nesneleştirilmeme: Özellikle Alman Anayasası bağlamında**

1982 ANAYASASI

- **Başlangıç:** «Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu...”
- **5. madde:** “Devletin temel amaç ve görevleri...**kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak;** kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette **sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır”**
- **12. madde:** “Herkes, **kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir”**.
- **16. madde:** Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.
- **17.madde:** “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir”

**GÖÇ VE MÜLTECI HUKUKUNUN GELİŞİMİ
BAĞLAMINDA İNSAN ONURU**



YETKİ ALANLARI DOĞRULTUSUNDA EGEMENLİK HAKKI ve BİREY HAKKI
DEVLET-DEVLET İLİŞKİSİ; DEVLET-BİREY İLİŞKİSİ DÜZLEMİNDE İNSAN ONURUNUN GÖRÜNÜMÜ

**GÖÇ VE MÜLTECİ
HUKUKU-İNSAN
ONURU (AİHM
İÇTİHADI)**

- **OLUMLUYANSIMALAR**
- **Geri Gönderme Yasağı (AİHM; Soering ile başlayan yerleşik içtihat)**
- **Toplu Sınır Dışı Etme Yasağı (N.D. ve N.T. v. İspanya) (etkili ve erişilebilir şekilde sığınmaya başvurma imkanı bakımından)**
- **Gönderilecek ülkenin belirli olması (A.D. ve Diğerleri v. Türkiye)**
- **Dengeleme yapma zorunluluğu (Üner v. Hollanda; Maslov v. Avusturya)**
- **Gözetim Altına Alma Uygulamaları Bakımından (Z.A. ve Diğerleri v. Rusya)**
- **Sığınmaya Erişim (M.K. ve Diğerleri v. Polonya; Hırsi Jamaa ve Diğerleri v. İtalya)**
- **Statü belirleme kriterlerinde ispat araçları ve yöntemi ile mülakat kriterleri bakımından (J.K. v. İsveç, F.G. v. İsveç)**
- **Kabul Koşulları (MSS v. Belçika ve Yunanistan)**
- **'Güvenli Üçüncü Ülke Uygulamaları' (Ilias ve Ahmed v. Macaristan)**

**GÖÇ VE MÜLTECİ
HUKUKU-İNSAN
ONURU (DİĞER
DÜZENLEMELER)**

- **KAĞIT ÜZERİNDE OLUMLU YAKLAŞIMLAR**
- **1951 Sözleşmesi** ekseninde mültecilerin statüsüne ilişkin tanınan haklar
- **Çocuk Hakları Sözleşmesi** bağlamında çocuğun onurunun dikkate alınması ve ülkeden uzaklaştırma, statü belirleme açısından özel kriterlere tâbi olma
- **Tüm Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Korunmasına ilişkin Sözleşme Ekseninde**, insan onurunun korunması, düzensiz durumda olan göçmen işçilere yönelik sağlanan korumalar (kazanılan haklardan mahrum bırakılmama, acil tıbbi bakımın sağlanması, çocuğun eğitim alması, düzensiz durumdan düzenli hâle getirebilmeye imkan tanınması)

**GÖÇ VE MÜLTECİ
HUKUKU-İNSAN
ONURU
(ASLINDA VAR
OLAN)**

- **Nesneleştirmeme:**
 - **1951 Sözleşmesinin oluşturulma şartları: fiili vatansızlık halinin giderilmesi, istihdam ihtiyacı, soğuk savaş**
 - **Geri-kabul aranjmanları ve güvenli üçüncü ülke kriterlerinin bağlayıcı bir düzenleme ile düzenlenmemiş olması**
 - **Sorumluluk aktarımı yöntemleri ve kısıtlayıcı uygulamalar**
- **Tüm hakların temel dayanağı olarak, devletin insan onurunu koruma yükümlülüğü:**
 - **Sığınmanın bir hak olarak kabul edilmemesi**
 - **Sığınma Arama Hakkının pozitif yükümlülüğünün yansımalarının bulunmaması (güvenli ve onurlu bir erişim imkanı- (M.N. ve Diğerleri v. Belçika-AİHM)**
 - **Göç düzeninin meşru bir gerekçe olarak kabul edilmesi, egemenlik hakkı ile sıkı ilişki ve takdir marjının genişliği (AİHM, md. 5, 6, 8).**
 - **Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Göçmen İşçilerin Korunmasına İlişkin Sözleşmenin koruyucu hükümlerinin doğrudan uygulanır (self executing) niteliğinin tartışmalı olması ve politika oluşturulması üzerindeki zafiyetleri**

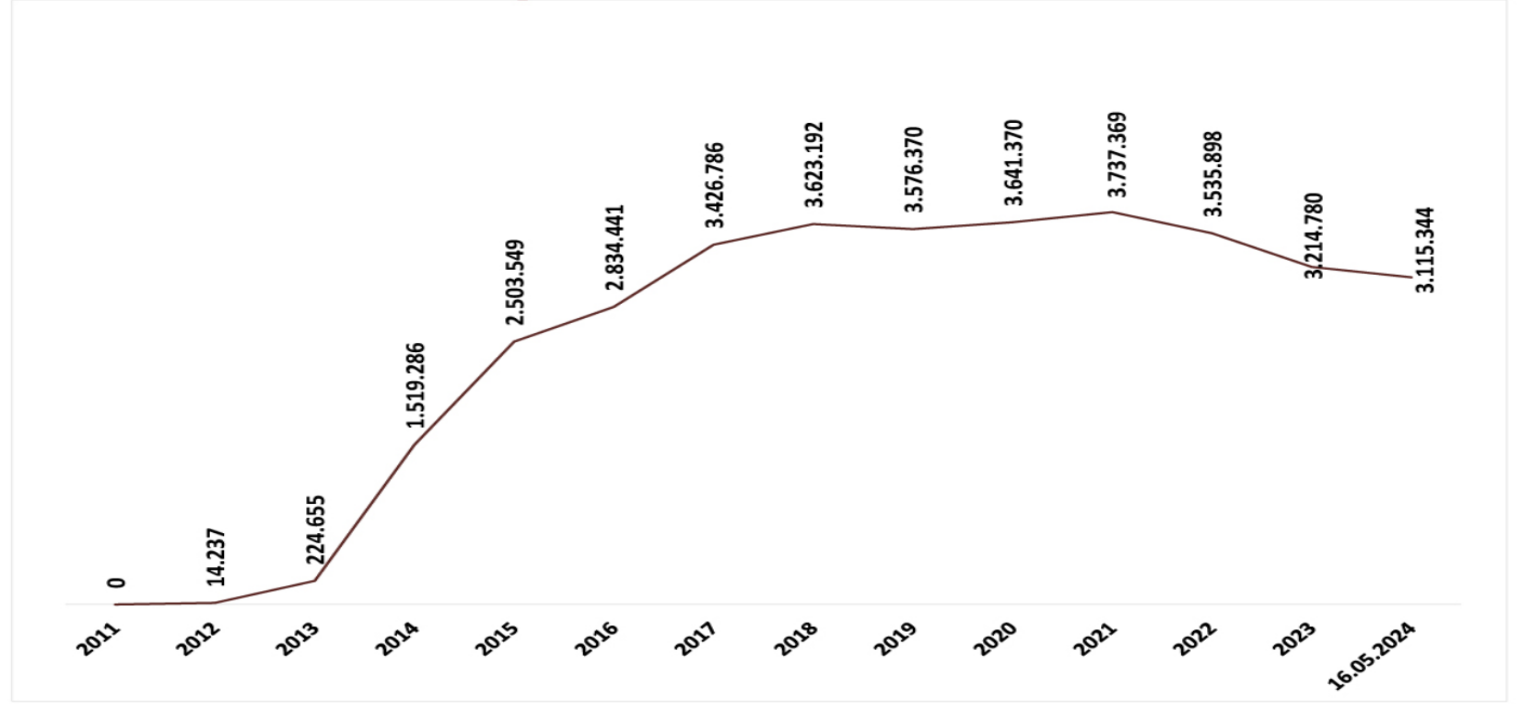
2016 - 2024 YILLARI ARASINDA SURIYELİLERİN
ÜÇÜNCÜ ÜLKELERE YENİDEN YERLEŞTİRİLMESİ

ÜLKE	TOPLAM
GENEL TOPLAM	66.454
ABD	6.605
ALMANYA	18.281
AVUSTRALYA	687
AVUSTURYA	219
BELÇİKA	1.909
BULGARİSTAN	94
DANİMARKA	31
ESTONYA	59
FİNLANDİYA	2.880
FRANSA	6.229
HİRVATİSTAN	250
HOLLANDA	5.523
İNGİLTERE	2.728
İSPANYA	1.213
İSVEÇ	3.174
İSVİÇRE	220
İTALYA	399
İZLANDA	0
KANADA	10.419
KANADA DOĞRUDAN	2.650
LETONYA	46
LİHTEHŞTAYN	0
LİTVANYA	102
LÜKSEMBURG	206
MALTA	17
NORVEÇ	1.724
PORTEKİZ	463
ROMANYA	254
SLOVENYA	57
YENİ ZELANDA	15



*16.05.2024 tarihi itibarıyla

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER



*16.05.2024 tarihi itibarıyla

UAD: İnsan Haklarının Korunması Erga Omnes Nitelik Taşır?

ULUSLARARASI KORUMA
SORUMLULUĞUNUN PAYLAŞILMASI

**GÖÇ VE MÜLTECİ
HUKUKU-İNSAN
ONURU (TÜRK
HUKUKU
BAĞLAMINDA
TESPİTLER)**

- **Sınır dışı etme işleminin bireyin fiziksel varlığının dışlanması olarak ele alınması doğrultusunda, titizlikle yerine getirilmesi ve insan onuru arasındaki ilişki doğrultusunda:**
- **Sınır dışı etme kararları bakımından ‘dengeleme’ kuralının eksikliği (bağlı yetki bulunduğu yanığı)**
- **Sınır dışı etme kararlarında ‘kamu düzeni’ kavramının yorumu**
- **İdare mahkemelerinin kimi kararlarında sınır dışı etme işleminin veya tahdit kodu uygulamasının ‘hükümranlık yetkisinin kullanımı’ olarak nitelendirilerek sebep unsuru değerlendirmesinin gerektiği gibi yapılmaması**
- **Tahdit kodu uygulamasının öngörülebilir, belirli ve usul güvenceleri ekseninde kanuni dayanağının bulunmaması ve idare mahkemelerince yapılan değerlendirmede belirli bir ispat standardı kullanılmaması**
- **İlgilinin sınır dışı edileceği ülkenin belirli olmaması (Uyg. Yön. md. 57 ve YUKK md. 51 Çatışması)**
- **Geçici koruma kapsamındaki kişiler açısından YUKK md. 54/2 kapsamında bir sınır dışı etme güvencesinin getirilmemiş olması**
- **Çocukların ülkeden uzaklaştırılması noktasında çocuğun yüksek yararı ilkesine uygun özel kriterlerin uygulanmaması**

**GÖÇ VE MÜLTECİ
HUKUKU-İNSAN
ONURU (TÜRK
HUKUKU
BAĞLAMINDA
TESPİTLER)**

- **Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Statülerinin ülkede varoluşla bağlantılı olarak ve diğer nedenlerle insan onuru kapsamında ele alınmasına yönelik hususlar**
- **Statünün devletin yetki alanı kapsamında ‘var olmanın’ göstergesi olarak değerlendirilmesi gereğinin uzantısı olarak Geçici Koruma Yönetmeliği’nin (GKY) GK kapsamı dışında bırakılanlara ilişkin hükmün hukuka uygunluğunun sorgulanması**
- **Statü Belirleme standartlarının geliştirilmemiş olması**
- **Çocukların Statü Belirlemede uygulanacak kriterlerin belirli olmaması ve idari yargıda bu konuya özel olarak değinilmemiş olması**
- **Statü belirleme kriterlerinin yerindelik değil, sebep unsuru olarak hukuka uygunluk kriterleri olmasına rağmen idari yargıda ayrıntılı şekilde ele alınmamakta olması**
- **Gönüllü geri dönüşe yönelik kanun düzeyinde ayrıntılı ve AiHM içtihadına uygun düzenlemelerin bulunmaması**
- **GKY md. 8 ekseninde ‘fiili’ idari gözetim uygulaması riski oluşması ve etkili başvuru yolu bulunmaması**
- **Geçici koruma altındaki kişilerin hak sınırlamalarında ölçülülük kriterinin uygulanması zafiyeti**

**GÖÇ VE MÜLTECİ
HUKUKU-İNSAN
ONURU (TÜRK
HUKUKU
BAĞLAMINDA
TESPİTLER)**

➤ **Genel Olarak ve Politika Yapımı Bağlamında**

- **Anayasanın 13 ve 16.maddeleri arasındaki ilişkinin netleştirilmesi ihtiyacı**
- **Ayrımcılık ve yabancı düşmanlığının önlenmesine ilişkin pozitif adımlara duyulan ihtiyaç**
- **Bu bağlamda dezenformasyon ile etkin mücadele**
- **Göç ve Mülteci Hukuku alanında uzmanlaşma ihtiyacı**
- **Düzensizliğin engellenmesi kapsamına düzenli hâle getirebilme araçlarının da eklenmesi**
- **Geçici koruma ve Uluslararası koruma ilişkisinin belirginleştirilmesi (etkin sorumluluk paylaşımına yönelik adımlarla birlikte)**